

Arkeologisk schaktövervakning i GRUVOMRÅDET

för fjärrvärmeutbyggnad längs Krongårdsvägen
Linslagarvägen och Gruvgatan i Falu stad och
kommun, Dalarna

A RKEOLOGISK RAPPORT

2008:5

Dalarnas museum

Arkeologisk schaktövervakning i
GRUVOMRÅDET

för fjärrvärmeutbyggnad längs Krongårdsvägen
Linslagarvägen och Gruvgatan i Falu stad och
kommun, Dalarna

Britt-Marie Hägerman

ARKEOLOGISK RAPPORT

2008:5

Dalarnas museum

Renritning: Britt-Marie Hägerman
Form: Eva Carlsson
Vinjett: Sven-Olof Gudmunds
Omslag: Utdrag ur karta över Falu gruva upprättad 1931-32 (Gruvmuseet)

Rapporten kan beställas från Dalarnas museum, Box 22, 791 21 FALUN
tfn 023-76 55 00, fax 023-283 58, e-post info@dalarnasmuseum.se

© Lantmäteriverket Gävle 2006. Medgivande MS2006/02203

© Dalarnas museum 2008
Tryck: Dalarnas museum, Falun, 2008
ISSN 1400-8815

Innehåll

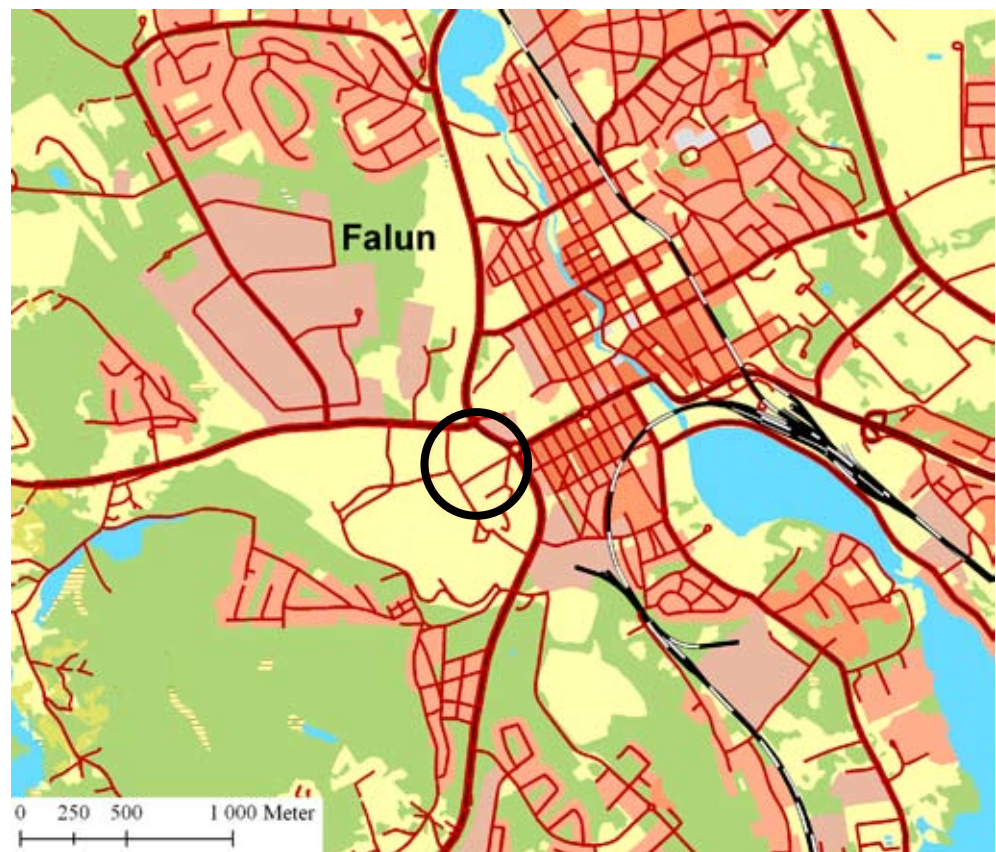
Inledning	5
Syfte.....	5
Historik.....	6
Tidigare undersökningar	7
Schaktningsövervakningen Krongårdsvägen.....	8
Anläggning 1	9
Anläggning 2	10
Anläggning 3	11
Anläggning 4	11
Anläggning 5	13
Anläggning 6	14
Schaktningsövervakningen Linslagarvägen och Gruvgatan.....	14
Schakt 1	14
Schakt 2	15
Schakt 3	15
Sammanfattning	17
Referenser.....	18
Arkiv	18
Tekniska och administrativa uppgifter	19
Krongårdsvägen.....	19
Linslagarvägen och Gruvgatan.....	19

Inledning

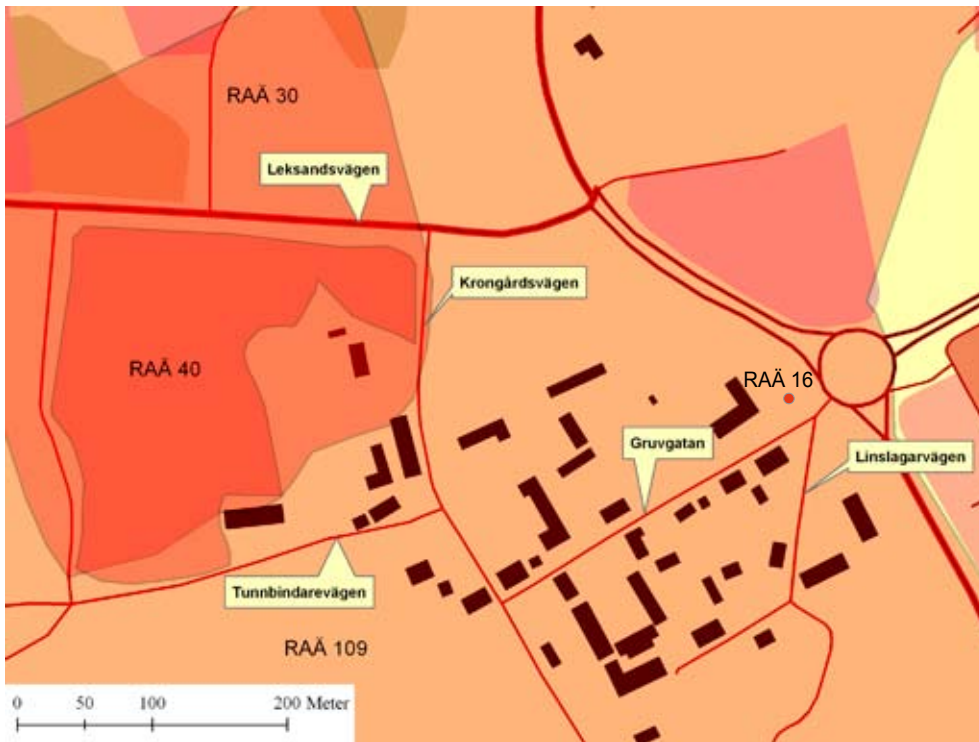
I samband med markarbeten för fjärrvärmeutbyggnad inom Falu gruvområde, utmed Krongårdsvägen, Linslagarvägen och Gruvgatan, Falun, genomförde Dalarnas museum en arkeologisk förundersökning i form av schaktningsövervakning i enlighet med länsstyrelsens beslut, dnr 431-7466-07 och dnr 431-11958-06. Uppdragsgivare var Falu Energi och Vatten.

Syfte

Syftet med schaktningsövervakningen var att dels bidra till förbättrad kunskap om verksamheten kring hytt- och gruvområdet. Dels att klargöra fornlämningsförhållandena inom exploateringsområdet samt bilda underlag för beräkning av omfattning och kostnad för en eventuell slutundersökning.

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan med det aktuella området inringat.

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan med fornlämningsområdena markerade.

Historik

Fjärrvärmeutbyggnaden ligger inom fornlämning nr 109 i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister över Falu stad, vilket ingår som en del av Falu gruvområde där lämningar efter gruvverksamhet och hytthantering från medeltid till 1900-tal kan påträffas (figur 2). Inom RAÄ 109 finns ytterligare avgränsade fornlämningsområden bland annat fornlämning nr 30 och 40 som består av husgrunder, hyttlämningar, dammvall och flera rostanläggningar belägna på västra sidan av Krongårdsvägen. En rostanläggning har delvis blivit skadad vid anläggningen av Krongårdsvägen varvid schaktmassor lagts över båsens nedre del. Strax utanför infarten till gruvan, där Linslagarvägen möter Gruvgatan, ligger RAÄ 16 som består av två vändrostar som undersöktes på 1950-talet (Lindroth 1955).

Vid studier av källor och äldre kartmaterial framgår att parallellt med Krongårdsvägen har sedan 1875–80-tal ett stickspår gått från Gävle-Dala Järnvägar fram till svavelsyrafabriken och kopparvitriolverket på norra sidan av Leksandsvägen (Sundström & Olsson 1988). Spåret gick på den östra sidan av Krongårdsvägen. På västra sidan av vägen ligger idag ett par kallrostar (RAÄ 30). Svavelsyrafabriken byggdes 1875 och byggdes om på 1880-talet. Äldre kartor (figur 3) visar att en eller flera kanaler från Ingarvsdammen har korsat området åtminstone sedan 1664. Längs med dessa kanaler har Ingarvets kopparhyttor legat. På en karta från 1858 framgår det tydligt att hela området består av slaggvarpar. Krongårdsvägen verkar kunna följas via kartmaterialet ända sedan 1664 års karta. I norr har den lett till Hanröbron som går över Faluån. Söderut fortsätter den som idag förbi Falu Gruvmuseum men fortsatte sedan mot Stora Tuna och Säter.

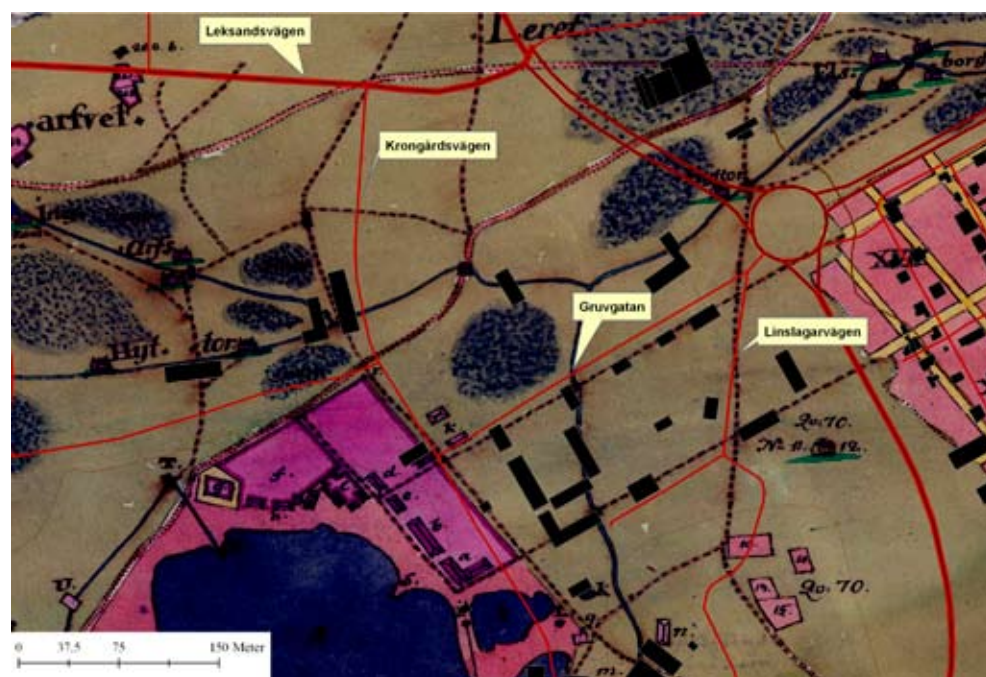
Delar av Gruvgatan och Linslagarvägen kan följas ända sedan 1646 års karta. Gruvgatan går från gruvan och ner till Faluån förbi den efter 1646 bebyggda stadsdelen Elsborg (Sundström & Olsson 1988). Den västra delen

av Gruvgatan, vid gruvan, var bebyggd med flera hus och gårdar vilket syns tydligt på en karta från 1782. År 1892 låg en mekanisk verkstad på södra sidan av Gruvgatan. Linslagarvägen synes ha gått från Yxhammartorget och upp mot gruvan för att ansluta till vägen mot Källviken och Säter. Åtminstone från 1782 års karta verkar det legat ett par tomter med bebyggelse i södra delen av Linslagarvägen. Att även denna del av området består av slaggvarpar framgår tydligt på 1858 års karta.

Tidigare undersökningar

Inom gruvområdet har ett flertal arkeologiska undersökningar och schaktningsövervakningar gjorts, ett par av dessa i närheten av Krongårdsvägen. Längsmed Leksandsvägen, väg 293, mitt emot infarten till Dalatrafik och Västermalmsverket (värmeverk) har återfunnits ett antal kallrostar som ¹⁴C-daterats till 1692–1919 enligt 1 sigma (Sandberg 1997). Med anledning av att värmeverket skulle byggas ut (Sandberg 2005) upptäcktes spår av framförallt medeltida odling samt boningshus, källare, terrasserings, stenmurar, färdvägar och ett stenbrott från 1600–1900-tal. Men även rester från yngre järnålder, 680–890 e.Kr. kunde konstateras. När Dalatrafik skulle bygga om sitt bussgarage (Pagoldh 1992 & 1993) undersöktes bland annat ett par röjningsrösen varav ett kunde dateras till 610–790 e.Kr., vilket indikerar att tillkomsten av röset bör ha påbörjats under 700-tal eller runt år 800. Vid schaktningsövervakning från Värmeverket (Lögdqvist 2007) via Leksandsvägen söderut mot gruvområdet kring Falu gruva påträffades bland annat rester efter en sentida husgrund av slaggsten med kisbrandsand, kolupplag och kallrostar. En av kallrostarna daterades till 1640–1960.

I gruvans omedelbara närhet består marken vanligtvis av slagg eller varpsten ibland kan konstruktioner framkomma som exempelvis vid undersökningen inför bygget av ny hörsal till Gruvmuseet (Norman & Nilsson 1987).

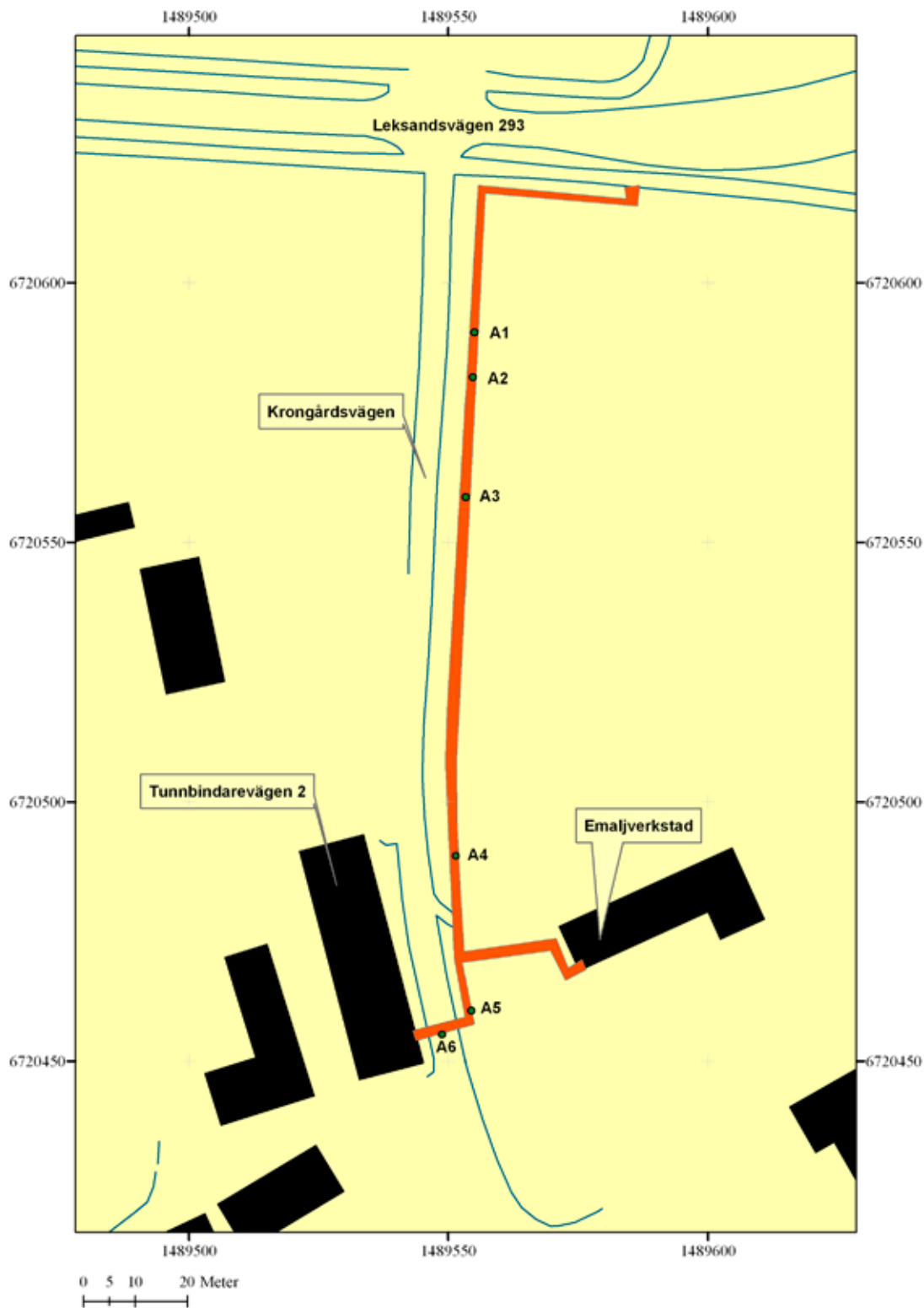

Figur 3. Utdrag ur 1777 års karta, avmätning (LMV U9-1:4) med vägnätet och byggnader från fastighetskartan applicerade ovanpå.

Där påträffades rester från gruvbodarna som är belagda i skriftligt material från 1600-talet och 1700-talets första hälft. Vid undersökningen inför bygget av Världsarvshuset fanns det under flera meter påförda lager en ursprunglig mosse (Carlsson 2003). Det framkom även rester av en husgrund med slaggtegel. När fjärrvärmeledningen lades längs Linslagarvägen och Bergshauptmansgatan 1995 konstaterades det att i Linslagarvägen fanns den orörda moränen högt upp mot markytan (Nordin 1995). Längre norrut fanns en svacka vilken var fylld med löst liggande slagg och i schaktets norra ände bestod fyllningen av material från ett skrotstensvarp. I Bergshauptmansgatan framträdde ett flertal gatunivåer eller arbetsytor i form av hårdgjorda slagglager. Dessutom framkom kulturjord med trä som sannolikt var bebyggelserester från Bergsmännens gruvbodarna samt arbetsytor framför dessa. På kartan från 1664 finns gruvbodarna markerade intill Bergshauptmansgatan som då var en av huvudvägarna mellan Kopparberget och Falun. Både vägen och tomtgränsen mot vägen har legat relativt stilla sedan medeltid medan bebyggelsen inom kvarteret skiftat i form, funktion och utbredning. Då VA-schaktning utfördes 2006 i Bergshauptmansgatan framkom bland annat nio kallrostar (troligen medeltida), två gruvhål från nyare tid (Meyenholz schakt), vattenränna och broläggning från sannolikt 1800-tal, timmerkonstruktion vid gruvschakt, bockort som sannolikt anlagts som vattenkulvert från eventuellt andra hälften av 1800-talet samt ett antal husgrunder av industrikaraktär från 1800–1900-tal (Sandberg 2006). Vid schaktningen för befintligt vatten- och avloppsnät mellan gruvan och riksvägen 1996 iaktogs bland annat i den östra delen ett par rostar (Carlsson 1996). Framför Gruvmuseet återfanns hårdgjorda slaggytor främst i anslutning till befintliga vägar och ett flertal grunder av trä, slaggsten och betong samt på två ställen en kulverterad bäck. Lämningarna torde vara från de senare århundradena. Under 1997 undersöktes den norra delen av Gruvrondellen (Hjärthner-Holdar med flera 1997). De konstruktioner som påträffades var utfyllnads- och utjämningslager av främst slagg, hårdgjorda arbetsytor, en grundläggning till en ugn, den nu igenfyllda Gruv-/Hyttbäcken, en stensatt hjulränna, rostar samt slagglager. Lämningarna representerade en hytta som etablerades på platsen under tidigt 1400-tal och som drevs under 400 år fram till 1800-talets första hälft.

Schaktningsövervakningen Krongårdsvägen

Schaktet startade vid Leksandsvägen och gick söderut fram till ett hus inom gruvområdet, ett före detta tunnbinderi numera DB Byggs kontorshus, Tunnbindarevägen 2 (figur 4). Arbetet genomfördes under två dagar på sommaren. Arkeologisk personal var Britt-Marie Hägerman, med assistans av Fredrik Sandberg samt praktikanten Sandra Lagerlöf. Schaktet beskrevs skriftligt samt fotograferades. Ett par partier av schaktväggen och -botten dokumenterades i form av profil- och planritningar. Schaktet var sammanlagt cirka 236 meter långt, 1,1 meter brett och djupet var cirka 1 meter. De första 31 metrarna gick parallellt med Leksandsvägen (Ö-V) fram till Krongårdsvägen (N-S) där schaktet svängde av och följde vägens östra sida fram till södra delen av DB Byggs kontorshus där schaktet gick över vägen och in i huset, 6 meter från södra gaveln. Ett par meter innan denna sväng vinklade ytterligare ett schakt av åt öster och fortsatte cirka 12 meter för att slutligen gå in till emaljverkstaden. Till största delen bestod schakten av slagguttyllnader som låg under ett kraftigt lager med kisbrandsand.

Figur 4. Schaktet längsmed Krongårdsvägen med anläggningarna markerade.

Anläggning 1

Cirka 27 meter söder om Leksandsvägen framträdde eventuellt en rest av en kallrosts framsida, bröstet (figur 5). Cirka 0,3 meter ner från markytan började ett rostorange lager, cirka 0,25 meter tjockt, som fortsatte cirka 7 meter åt söder. Det rostorange lagret avslutades med två liggande kopparslaggstenar i den västra schaktkanten som möjligen kan vara rester av en yttervägg i kallrosten.

Figur 5. A1 fotograferad från öster med rostanläggningen RAÄ 30 liggande på andra sidan Krongårdsvägen. Fotograf: Britt-Marie Hägerman.

Tolkning: På den västra sidan av vägen ligger ett par kallrostar (RAÄ 30) vars bröst delvis är förstörda av Krongårdsvägen. Det är möjligt att brösten nått ända fram till där schaktet var och att det som syntes i schaktet var framkanten.

Anläggning 2

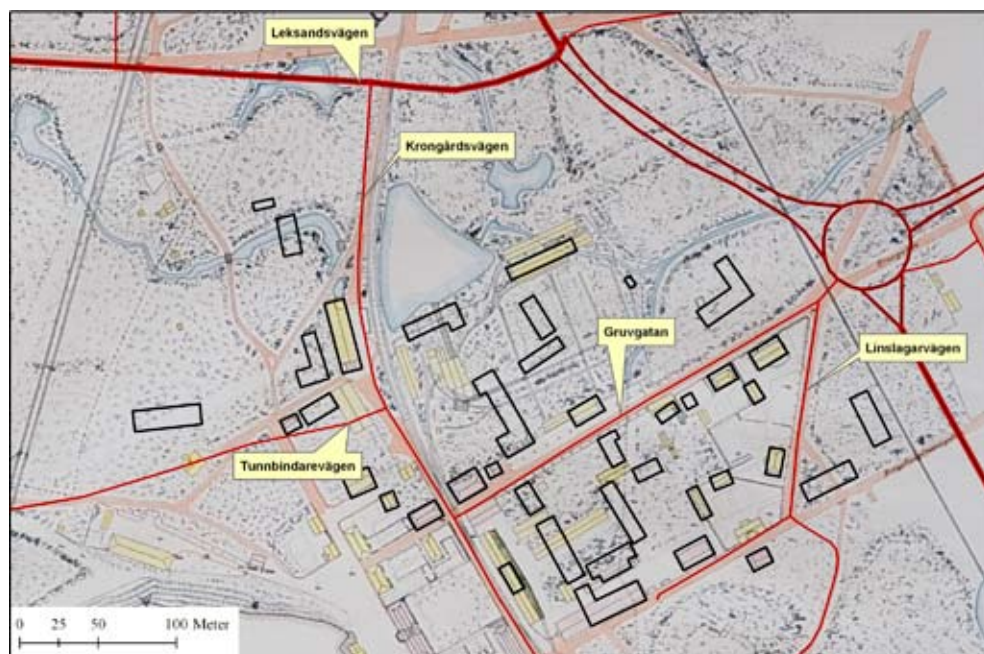
Cirka 6 meter söder om slutet på det rostorange lagret var en 1,9 meter bred träkonstruktion över ett vattendrag. Den bestod av 11 längsgående hela stockar, cirka 0,15–0,2 meter i diameter (figur 6). Ett flertal av stockarna hade i ytan uthuggna spår, cirka 0,1 meter stora. De uthuggna spåren var i två parallella linjer med cirka 0,7 meter emellan. Antingen var de uthuggna spåren rester efter någon sorts överbyggnad eller så var stockarna återanvända. Enligt Daniels Sven Olsson (e-post 20080402) är de uthuggna spåren typiska för stockar som pallats upp av klenare stöttor såsom ett snedtak som hänger ut från en vägg. Så troligast verkar det vara att virket i kulverten var återanvänt byggnadsmaterial. Under de yttersta stockarna i konstruktionen var två en aning större stockar, som väggar. Troligen fortsätter träkonstruktionen ner och inbegriper även en botten så att vattnet har letts genom trätrumman som en kulvert. Vid mätning med en tumstock ner mellan stockarna visade sig djupet vara mellan 1,5 och 1,6 meter.

Över träkonstruktionen låg flera lager slagg och överst, under matjorden, låg ett tjockt lager med lilafärgad kisbrandsand.

Tolkning: De kanaler som runnit från Ingarvsdammen ner mot Faluån har under årens lopp utnyttjats för bland annat kopparhyttor. De har

Figur 6. A2 fotograferad från söder. Fotograf: Britt-Marie Hägerman.

Figur 7. Utdrag ur 1931–32 års karta (Gruvomuseet) med vägnätet och byggnader från fastighetskartan applicerade ovanpå.

alltefter att fler hyttor och annan bebyggelse expanderat i området blivit flyttade och ibland kulverterade. Vid kulverteringen har man använt återanvänt byggnadsmaterial. Kisbrandlagret har troligen förts på efter 1870-talet vilket betyder att kulverten är äldre än 1800-talets slut.

Anläggning 3

Cirka 45 meter söder om träkonstruktionen var en hårdgjord yta av slagg. Den var minst 5,7 meter lång och möjligen fortsatte den en bit till ner i underliggande slagglager. Ytan var slät och jämnt sluttande mot norr. De sista 0,7 meterna var ytan ojämnare. I söder låg den 1,2 meter ner från markytan, i norr 0,7 meter ner. Ytan var minst 0,05 meter tjock med ett tätt packat slagglager under. Ovanpå den hårdgjorda ytan låg ett gulaktigt slagglager cirka 0,3 meter tjockt och ovanpå det ett lila lager, kisbrandsand, som var 0,2 meter tjockt sedan kom grästorven. Kisbrandsanden kan ha påförts från 1870-talet och in en bit på 1900-talet. Den hårdgjorda ytan ligger där Krongårdsvägen och järnvägen närmade sig varandra (figur 7).

Tolkning: Den hårdgjorda ytan kan vara en arbetsyta i samband med Krongårdsvägen och/eller järnvägen och är äldre än 1800-talets slut.

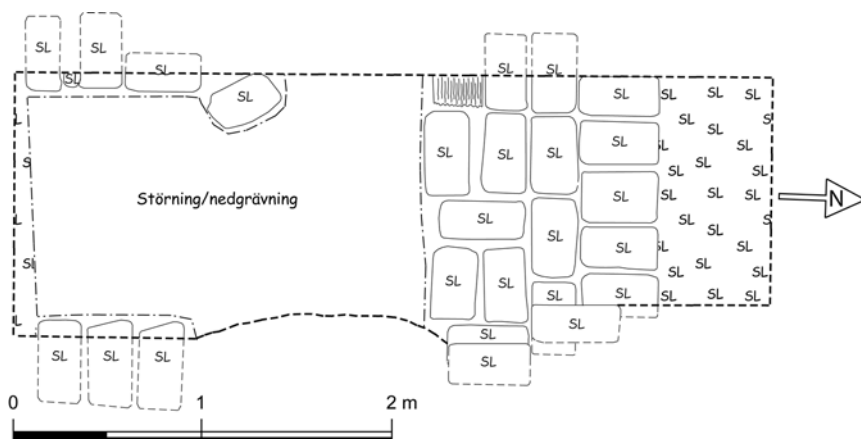
Anläggning 4

Cirka 7 meter norr om infart till en parkering låg en slaggstenskonstruktion uppbyggd av minst tre varv kopparslaggstenar (figur 8). Totalt omfattar konstruktionen en 3,4 meter långt område. I norr var en 1,2 meter bred yta med slaggstenar lagda i förband. Det synliga ovanlagret var lagt i fyra rader. Efter slaggstenarna var ett 1,5–1,7 meter uppehåll eventuellt på grund av en senare störning eller mer troligt på grund av konstruktionen (figur 9). Nedgrävningsskanterna syntes i båda schaktkanterna och nedgrävningen gick ner genom det första varvet slaggstenar. I nedgrävningen låg grus, småsten, spik, kritpipskaft, borrhövar och trävirke av olika dimensioner. Efter störningen låg det slaggstenar i cirka 1 meter utefter schaktkanten, även de i tre varv.

Figur 8. A4 fotograferad från söder. Fotograf: Britt-Marie Hägerman.

Troligen var de mittersta bortgrävda vid schaktningen då flera slaggstenar låg i dumpmassorna. Under matjorden och över konstruktionen låg ett kisbrandlager som var brutet av den senare nedgrävningen. Konstruktionen var därmed äldre än 1870-tal medan nedgrävningen har skett efter att kisbrandlagret fyllts på. Men konstruktionen kan inte vara äldre än 1860–70-talet för det var då som kopparslaggsten började att tillverkas. Vilket verkar låsa dateringen av konstruktionen till just 1860–70-talet. På en karta från 1931–32 finns en kanal som kommer från Ingarvsdammen och går in i det före detta tunnbinderiets

Figur 9. Planskiss över A4.

Figur 10. A5 fotograferad från söder. Fotograf: Britt-Marie Hägerman.

norra kortsida (figur 7). Kanalen fortsätter ut vid nordöstra hörnet och mynnar i en damm på östra sidan av Krongårdsvägen och järnvägen. Under huset och till dammen är den ritad som en underjordisk kulvert. Läget på kulverten stämmer överens med läget på slaggstenskonstruktionen.

Tolkning: Även denna konstruktion skulle kunna vara en överdäckning eller fundament till en bro över en vattenkanal kanske i samband med att järnvägen drogs längs med den nuvarande Krongårdsvägen på 1875–80 talet men inte efter man lagt ut kisbrandsanden på 1870–1900-talets början och inte heller före 1860–70-talet då man började att tillverka slaggstenar. I ett senare skede när konstruktionen har gått ur bruk har man grävt igenom den.

Anläggning 5

Cirka 17 meter söder om infarten till parkeringen, 4 meter från där schaktet vinklade av mot huset, fanns två stående fyrkantiga stockar med avslitna toppar (figur 10, 11). De står med 0,6 meters avstånd och var cirka 0,18 meter i diameter. På yttersidorna av stockarna fanns rester av brädor stående på högkant. Brädorna var 2,5 centimeter tjocka, 0,2 meter breda och sågade. Kring den nedre delen av norra stolpen var ett par stenar satta som en skoning. Vid den södra framträdde nedgrävningskanten mycket tydligt. Kisbrandsanden över dessa två stolpar var bortgrävd vilket betyder att stolparna satts ner efter 1870-talet.

Tolkning: Stolparna kan vara ett fundament från 1800-talets slut eller 1900-talet.

Anläggning 6

Under vägen, cirka 4,5 meter från huslivet till det före detta tunnbinderiets, fanns en liggande stock cirka 0,38 meter ner från undre kanten av asfalten. Stocken var rund och cirka 0,1 meter i diameter. Den västra änden stack in i schaktkanten varav 0,7 meter skönjdes.

Tolkning: Kan vara lösvirke i slaggfyllet men även en del av en konstruktion som schaktningen endast varit i kanten av.

Schaktningsövervakningen Linslagarvägen och Gruvgatan

Fjärrvärmeschakten berörde fastigheter på Linslagarvägen och Gruvgatan (figur 12). Arbetet genomfördes under ett par dagar i slutet av oktober av Dalarnas museums arkeolog Britt-Marie Hägerman. Schaktet beskrevs skriftligt samt fotograferades. Ett par partier av schaktväggen och -botten dokumenterades i form av profil- och planritningar.

Schaktets sammanlagda längd var ca 246 meter och i huvudsak NNÖ-SSV riktning. Djupet varierade mellan 0,6 och 1,5 meter och bredden var ca 1 meter.

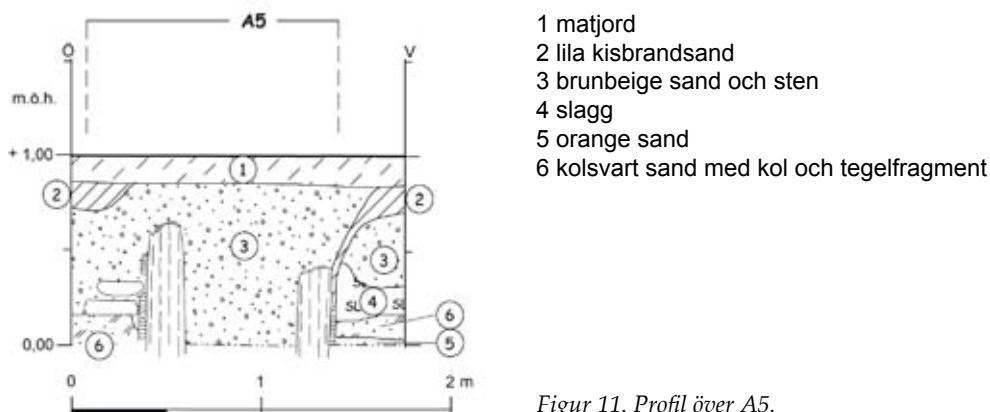
Schakt 1

Från Linslagarvägen 4 förbi Linslagarvägen 2 fram till befintlig ledning som går längs med Linslagarvägens östra sida.

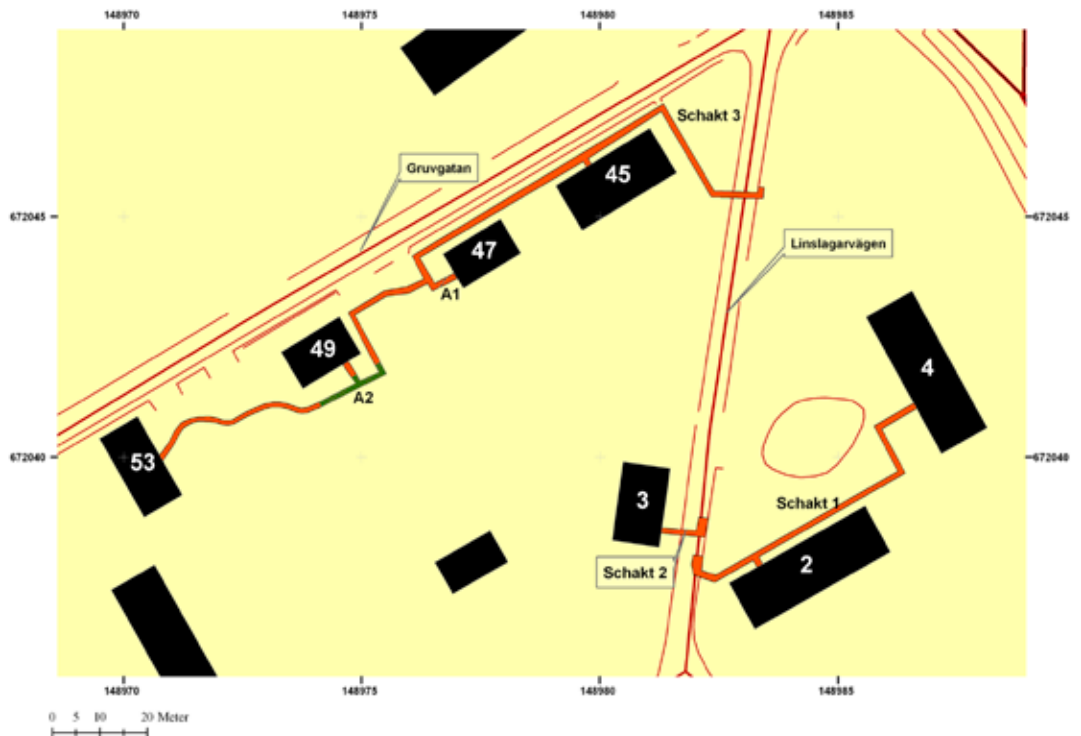
Schaktet var cirka 75 meter långt, mestadels NÖ-SV, cirka 1 meter brett och mellan 0,6–0,9 meter djupt. Vid anslutningen till den befintliga ledningen var ett större schakt upptaget längs med den befintliga ledningen. Schaktet var 5x2 meter stort och 1–1,5 meter djupt.

Vid schaktets början, Linslagarvägen 4, var det under asfalten ett 0,1 meter tjockt lager med grus och sedan 0,3 meter tjockt lager med gult grus, tegelfragment, trä och slagg. Under det och mot botten var det enbart slagg. Efter första kröken på schaktet var det ett 0,3–0,4 meter tjockt matjordlager och sedan ett gult slagglager, 0,2–0,3 meter tjockt. Under det gula slagglagret var det, 0,2 meter ner mot botten, brunsvart slagg.

Vid den nordöstra husknuten på Linslagarvägen 2, i den norra schaktväggen, var ett 0,5 meter tjockt lager med grovt grus direkt under matjorden. Mitt för ingången till 2:an var det under asfalten ett utfyllnadslager bestående av bland annat tegel, sten och slagg. I samma område var det dessutom ledningar och sandfyllda ledningsschakt. Från anslutningsschaktet till 2:an började ett gult grus/slagg lager blandat med stenar, upp till 0,1 m stora, direkt under matjorden. Lagret fortsatte ut i vägen och i anslutningsschaktet till befintlig ledning.

Figur 11. Profil över A5.

Figur 12. Schakten längsmed Gruvgatan samt vid Linslagarvägen med husnumren och anläggningarna markerade.

Schakt 2

Från befintlig ledning på Linslagarvägen fram till den östra långsidan på fastigheten Linslagarvägen 3.

Vid anslutningen till och längs med den befintliga ledningen var ett större schakt upptaget. Schaktet var 4x2 meter stort och 1–1,5 meter djupt och delvis grävt under ledningen.

Fortsättningen av schaktet över vägen och in i huset var cirka 10 meter långt, öst-väst, cirka 1 meter brett och cirka 0,7 meter djupt.

I schaktets början, vid den befintliga ledningen, var det under asfalt/gräsmatta ett 0,1 meter tjockt gruslager (bärlager) sedan var det slagg blandat med stenar, upp till 0,1 meter stora. Slagglagret fortsatte under matjorden på tomten in till Linslagarvägen 3.

Schakt 3

Från befintlig ledning på Linslagarvägens östra sida över till västra sidan och förbi gaveln på Gruvgatan 45 och sedan in på Gruvgatan. Förbi Gruvgatan 45 och 47, in vid sydvästra gaveln på 47:an, sedan in på baksidan av Gruvgatan 49 över Koppargränd och in på Gruvgatan 53:s gård (Gruvhospitalet) och in i fastigheten, på östra långsidans mitt.

Schaktet var cirka 156 meter långt, mestadels NÖ-SV, cirka 1 meter brett och mellan 0,6–0,9 meter djupt.

I schaktets början, vid den befintliga ledningen, var det under asfalt/gräsmatta (0,2 meter tjockt) ett 0,1 meter tjockt gruslager (bärlager) sedan slagg blandat med stenar, upp till 0,1 meter stora.

På tomten till Gruvgatan 45 var det 0,6 meter tjockt lager med matjord, ända till schaktbotten. Vid 45:ans sydöstra gavel minskade matjorden till 0,2 m och ett brungrått slagglager tog vid.

Figur13. Profil genom A2. De första 8,5 metrarna, från SV till NÖ. Anläggningen börjar 5,6 meter SÖ om Gruvgatan 49:s SV hörn. Fotograf: Britt-Marie Hägerman.

Längsmed Gruvgatan varierade tjockleken på matjorden mellan 0,2 och 0,4 meter. Mitt emot norra långsidan på Gruvgatan 45 började ett lerlager som gick från matjorden och ända ner i botten av schaktet. Lerlagret upphörde mitt emellan Gruvgatan 45 och 47, där ett cirka 10 meter långt parti vidtog med gul slagg och sand, 0,1 meter tjockt. Under det gula lagret var ett 0,2 meter tjockt lerlager och sedan slagg mot botten.

Efter att schaktet svängt söderut på hörnet av Gruvgatan 47 var det två gruslager, på vardera 0,1–0,2 meter tjocka, under grusgången/matjorden. Matjorden var uppblandad med grus och cirka 0,4 m tjock. Gruslagren såg delvis ut som asfaltsgrus. Under gruset var det slagg. Vid anslutningen till Gruvgatan 47 var det matjord hela vägen ner. I matjorden, i botten av schaktet, låg ett varv med elva slaggstenar på rad, NÖ-SV (A1). Enligt en fastighets-skötare som varit nere i källaren på fastigheten finns det spår i motsvarande gavelvägg som pekar på att den delen av källaren varit garage. Troligen var raden en rest efter nedfarten till garaget.

I schaktet från 47:an in på Gruvgatan 49:s gård var det slagg direkt under asfalten/gräsmattan/grusgången.

Strax söder om 49:ans sydöstra hörn låg det under matjorden, 0,2–0,3 meter tjockt, ett flertal röda, orange, rosa och lila lager som fortsatte i cirka 16 meter till husets sydvästra hörn (A2). Lagren bildade tre eller fyra "gropar" liggande på rad (se figur 13, 14). Groparna var upp till 0,5 meter djupa och låg i rödfärgade sandlager. Kring groparna fanns ett flertal stenar, upp till 0,3 meter stora. Groparna kan eventuellt vara resterna efter ett vändrosthus som har raserats varför stenarna ligger spridda i området. Troligen har det rostats lång tid på platsen så att hela området är fyllt med färgad sand. Att det skulle funnits vändrostar i detta område finns inte utmärkt på någon karta som varit tillstädes men kallrostar är utmärkta på en karta från 1728. Vändrostar låg med fördel på hyttbacken eller i hyttans omedelbara närhet. I föreliggande fall var det omkring 160 meter till Nyhyttan (vid gruvrondellen) och cirka 300 meter till Ingarvets hyttor (figur 3).

Från husets sydvästra hörn och in under Koppargränd var det slagg direkt under matjorden/asfalten. Matjorden var 0,5 meter tjockt och asfalt och bärlager 0,2 meter.

Inne på Gruvgatan 53:s gård var det under matjord/grusgång först ett gult slagglager, 0,2 meter tjockt, och sedan ett mörkare gråbrunt slagglager som gick mot botten. Mycket större stenar, upp till 0,7 meter stora, samt trä, järnrör och en del tegelfragment fanns blandat med slaggen i det gula lagret.

Figur 14. Profil genom A2. De sista 4,5 metrarna, från SV till NÖ. Fotograf: Britt-Marie Hägerman.

Sammanfattning

Schaktningsövervakningarna gjordes under sommaren och hösten 2007 längs Krongårdsvägen, Linslagarvägen och Gruvgatan i Falu kommun med anledning av fjärrvärmeutbyggnad. Området ligger inom fornlämning 109 i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister över Falu stad, vilket består av Falu gruvområde.

Schaktet utmed Krongårdsvägen var 236 meter långt, 1,1 meter brett och djupet var cirka 1 meter och startade vid Leksandsvägen och gick söderut fram till ett hus inom gruvområdet, Tunnbindarevägen 2. Till största delen bestod schaktet av slaggutfyllnader. I Krongårdsvägen återfanns en rest av en eventuell kallrost, två kulverterade vattenkanaler, en hårdjord slaggyta, ett par stolpar samt en liggande timmerstock. Alla lämningar utom stolparna påträffades under flera lager av slagg och ett lager av kisbrandsand. Det sistnämnda har tillkommit efter att svavelsyrafabriken anlagts på 1870-talet.

Schakten längsmed Linslagarvägen och Gruvgatan var sammanlagt 246 meter långt, 0,6–1,5 meter djupt och 1 meter brett. I större delen av schakten återfanns det slagg i flera lager. Vid anslutningen till Gruvgatan låg ett varv av slaggstenar, NÖ-SV. Troligen var raden en rest efter en äldre garagedfart till fastigheten. Strax söder om Gruvgatan 49 sydöstra hörn var det under matjorden flera roströda lager som fortsätter i cirka 16 meter till husets sydvästra hörn. Det framkom tre eller fyra "gropar" som eventuellt var resterna efter ett vändrosthus.

Inga ytterligare arkeologiska insatser ansågs motiverade och inga fynd tillvaratogs.

Referenser

- Hjärthner-Holdar, Eva & Kresten, Peter & Bergold, Helmut & Sandberg, Fredrik 1997. *Kompletterande förundersökning. En förmodad hyttbacke på "Leret" i Falun, Gruvorondellen, Väg 60, Borlänge-Falun, Pilbokorset-Gruvan, Raä 109, Falu stad, Dalarna*. GAL analysrapport nr 34-1997. Stencil.
- Lindroth, Sten 1955. *Gruvbrytning och kopparhantering vid Stora Kopparberget intill 1800-talets början. Del II. Kopparhanteringen*. Skrifter utgivna av Stora Kopparbergs Bergslags Aktiebolag.
- Lögdqvist, Anna 2007. *Arkeologisk schaktövervakning Västermalmsverket-Falu gruva, raä nr 30:1, 40:1, 57:1, 85:1 och 109:1, Falu stad och kommun, Dalarna*. Dalarnas museum Arkeologisk Rapport 2007:1. Falun.
- Nordin, Ann-Catrin 1995. *Arkeologisk schaktövervakning i Linslagarvägen och Bergshauptmansgatan, raä nr 109 i Falu stad och kommun, Dalarna*. Dalarnas museums arkeologiska rapport nr 11. Falun.
- Norrman, Maria & Nilsson, Ola 1987. *Arkeologisk provundersökning, Gruv museet, Falu stad*. Dalarnas museums arkeologiska rapport nr 8. Stencil.
- Olsson, Daniels Sven 2008 e-post den 2/4 2008.
- Pagoldh, Monika 1992. *Rapport över arkeologisk förundersökning vid fornlämning raä nr 57, stg 1928, Ingarvet, Falu stad och kn, Kopparbergs län, Dalarna*. Dalarnas museum Arkeologisk Rapport 1992:4. Stencil.
- Pagoldh, Monika 1993. *Rapport efter arkeologisk förundersökning inom stg 9:1, Falu stad och kn, Kopparbergs län, Dalarna*. Dalarnas museum Arkeologisk Rapport 1993:2. Stencil.
- Sandberg, Fredrik 2005. *Korsgården, Korsarvet, Dammen, Önsbacken, Skyttgruvan*. Dalarnas museum. Lst dnr 220-1424-97. Stencil.
- Sandberg, Fredrik 2005. *Syrafabriken 2*. Dalarnas museum Dnr 95/05. Lst dnr 431-7490-05 och 431-6806-05. Stencil.
- Sundström, Kjell & Olsson, Daniels Sven 1988. *Husen berättar. Bevarandeplan för Falu innerstad*. Dalarnas museums serie av rapporter: 16. Falu kommun, Dalarnas museum.

Arkiv

- Dalarnas museums arkiv, projekt nr 40, 445, 613, 633, 823, 832, 834, 1252, 1314, 1337 och 1354.
- FMIS: Riksantikvarieämbetets fornminnesinformation, www.fmis.raa.se/fmis
- LMV: Lantmäteriverket, Gävle, Arkivsök, www.lantmateriet.se

Tekniska och administrativa uppgifter

Krongårdsvägen

Länsstyrelsens diarienummer:	431-7466-07
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2007-06-27
Ekonomiskt kartblad:	13F 4h SÖ
Socken:	Falun
Fornlämningar, raä nr:	109
Koordinater, SV (Enligt Rikets	X 6789553
Koordinatsystem RT 90, 2,5 gon V):	Y 1489553
Höjd (RH 70):	116–127 m.ö.h.
Uppdragsgivare:	Falu Energi och Vatten, Falun
Utförandetid:	2007-07-16--07-17
Övervakad schaktlängd, löpmeter:	236
Tidsåtgång:	16 timmar
DM projektnummer:	1381
Arkeologisk personal:	Britt-Marie Hägerman Fredrik Sandberg
Praktikant:	Sandra Lagerlöf
Projektansvarig:	Britt-Marie Hägerman

Linslagarvägen och Gruvgatan

Länsstyrelsens diarienummer:	431-11958-07
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2007-10-10
Ekonomiskt kartblad:	13F 4h SÖ
Socken:	Falu
Fornlämningar, raä nr:	109
Koordinater, SV (Enligt Rikets	Gruvgatan X 6720400
Koordinatsystem RT 90, 2,5 gon V):	Y 1489707
	Linslagarvägen X 6720384
	Y 1489913
Höjd (RH 70):	127 m.ö.h.
Uppdragsgivare:	Falu Energi och Vatten
Utförandetid:	2007-10-15--10-18
Övervakad schaktlängd, löpmeter:	246
Tidsåtgång:	13 timmar
DM projektnummer:	1389
Arkeologisk personal:	Britt-Marie Hägerman
Projektansvarig:	Britt-Marie Hägerman

